

Оксана Нестерчук
(Східноєвропейський національний
університет ім. Лесі Українки,
Луцьк, Україна)

Зооніми Західного Полісся, ідентичні з офіційними іменами та їхніми варіантами

Зооніміка – одна з наймолодших і найменш опрацьованих ланок східнослов'янської ономастики. На відміну від багатьох інших груп назв, їх список поповнюється постійним введенням нових одиниць.

Часто клички присвоєні домашнім тваринам не відразу після народження, як звичайно буває у людей, а в процесі “спілкування” з тваринами, коли стають більш виразними ознаки, притаманні їй. Найчастіше тваринам люди надавали клички, які відображали ознаки тварин. Принципи, покладені в основу мотивації кличок домашніх тварин, багато у чому схожі з тими, які реалізовані при наданні людям прізвищ, а в попередні століття – іменам.

Хоча українська зоонімія і зберігає українську питомість, ономастичний простір цієї групи складається не лише із зоонімів, властивих нашій національній культурі, а й із міжкультурних (Алекс, Алі, Блек, Гектор, Джейсі, Джек, Ральф, Рекс, Стек, Султан, Чарлі тощо), які, найчастіше адаптовані на українському ґрунті. Очевидно, вони не сприяють піднесенню національного колориту та відродженню живої народної традиції йменування тварин, яка зберігається з найдавніших часів як і зросійщені гіпокористики (Ваня, Костя, Петя) та одиниці, що суперечать правописній традиції.

У статті робимо спробу виявити зооніми, ідентичні з офіційними іменами та їхніми варіантами жителів Волинського Полісся. Матеріалом для дослідження послужили найменування, уміщені у Словнику зоонімів північно-західної України [Словник 2015], ідентичні з варіантами імен, зібраними власноруч у 177 населених пунктах Волинського Полісся.

Роблячи спробу виявити та класифікувати зооніми (найчастіше це клички собак, котів, корів), які утворені від власних імен та варіантів, виділяємо підгрупи. Такі оніми поділяємо на клички тварин утворені: 1) від особових імен та варіантів жителів Волинського Полісся; 2) від запозичених імен з інших мов, якими найчастіше називають молоде покоління та дітей; 3) шляхом зросійщення варіантів імен; 4) від імен іншомовного походження, якими не називають жителів цього регіону.

Подаємо виявлені зооніми, утворені від хресних імен та їхніх варіантів, які вживають жителі старшого, середнього та молодшого покоління Волинського Полісся. Також клички тварин ідентичні з офіційними чоловічими та жіночими іменами та їхніми варіантами. Окремо варіанти, до яких не виявлені повні імена, вказуючи від якої офіційної назви вони походять. З іншими гіпокористиками аналізуємо варіанти імен, що запозичені з російської мови, до яких додані українські словотворчі суфікси.

Чоловічі імена та їхні варіанти: *Андрій* та варіанти (> *Гандрушка*), *Антон* та варіанти (> *Антоха*, *Антоша*, *Антошка*, *Тоха*, *Тоша*, *Тошка*, *Тошик*), *Борис* та варіанти (> *Борик*, *Борка*, *Борька*, *Борчик*), *Іван* та варіанти (> *Іванушка*, *Івасик*, *Ванька*), *Василій* і *Василь* та варіанти (> *Василька*, *Василько*, *Васильок*, *Васька*, *Васько*, *Васьок*, *Василь Петрович*), *Гаврило* (> *Гаврилко*, *Гаврик*, *Гаврюша*), *Данило* та варіанти (> *Данил*, *Даник*, *Данко*), *Іван* та варіанти (> *Іванко*, *Іванушка*, *Івасик*), *Кузьма* та варіанти (> *Кузька*, *Кузько*), *Лев* та варіанти (< *Левко*, *Льовчик*), *Макар* та варіант (> *Макароша*), *Максим* та варіант (> *Максік*), *Марко* та варіанти (> *Марчик*), *Мирон* та варіант (< *Мирончик*), *Роман* та варіанти (< *Ромка*, *Ромчик*, *Ромашка*), *Руслан* та варіант (> *Русік*), *Сава* та варіанти (> *Савка*, *Савушка*), *Семен* та варіанти (> *Сенька*, *Сьомка*), *Тимофій* та варіанти (> *Тимко*, *Тимошик*, *Тишко*, *Тімка*, *Тімоха*, *Тімоша*, *Тімошка*, *Тьомка*), *Тихін*, *Тихон* та варіант (> *Тихоня*), *Хома* та варіант (> *Хомич*).

Варіанти, до яких не виявлені повні імена: *Аркаша* < Аркадій, *Артюмка* < Артем, *Артусь* < Артур, *Антоха* < Антон, *Бодя* < Богдан,

Віталік < Віталій, *Вітя*, *Вітька*, *Вітьок* < Віктор, *Владик* < Владислав, *Володік* < Володимир, *Гапон* < Агафон, *Гнат* < Ігнат, *Гордик* < Гордій, *Гоша* || *Гоша*, *Жорик* < Георгій, *Гриць*, *Грицько*, *Гришка* < Григорій, *Мітя*, *Мітька*, *Дімка*, *Дімон* (молодіжний варіант) < Дмитро, *Геня*, *Жека* (молодіжний варіант) < Євгеній, *Кірюша* < Кирил, *Костік*, *Костя* < Костянтин, *Лесик*, *Леско* < Олесь, *Льоня*, *Льонька* < Леонід, *Любчик* < Любомир, *Миколашик* < Микола, *Мирось* < Мирослав, *Мисько*, *Михалку*, *Мишка*, *Мишко* < Михайло, *Пашка*, *Пашик* < Павло, *Петька*, *Петрик*, *Петруха*, *Петрушка* < Петро, *Санька*, *Саньок* < Олександр, *Сенька*, *Сьомка* < Семен, *Сергійко*, *Сірожка*, *Сірожка* < Сергій, *Стьопка*, *Степашика* < Степан, *Слава*, *Славік* < В'ячеслав, *Тасік* < Тарас, *Терешко* < Терентій, *Федька* < Федір, *Філька* < Філімон, *Юра*, *Юрик*, *Юрка*, *Юрко*, *Юрчик* < Юрій, *Ярик* < Ярослав, *Яков* (фонетичний варіант), *Яшка* < Яків.

Антін, *Варфоломій*, *Веніамін*, *Гліб*, *Давид*, *Касьян* < фонетичний варіант до Касіян, *Марат*, *Мар'ян*, *Мартин*, *Матвій*, *Микита*, *Нестор*, *Остап*, *Панкрат*, *Пантелеймон*, *Платон*, *Потап*, *Радіон* < фонетичний варіант імені Родіон, *Самійло*, *Самсон*, *Серафим*, *Сидор*, *Теодозій*, *Федот*, *Юлій* – повні офіційні імена, якими кличуть тварин.

Так, зооніми, утворені від 21 чоловічого імені стали твірними основами 57 варіантам. 25 іменам не відповідають ніякі варіанти

Виявлені зросійщені імена: *Артьом*, *Боря*, *Ваня*, *Вася*, *Гриша*, *Діма*, *Дімон*, *Єгор*, *Жора*, *Кузя*, *Макс*, *Миша*, *Міша*, *Паша*, *Петя*, *Рома*, *Саша*, *Сеня*, *Сєня*, *Сьома*, *Серго*, *Серий*, *Серик*, *Стьопка* < Степан, *Тіма*, *Тьома*, *Федя*, *Яша*.

Зафіксовано клички тварин, ідентичні з польськими варіантами чоловічих імен: *Андрік*, пор. польськ. *Indrek* < Andrzej [Grzenia 2002, 51]; *Йося*, *Йоська*, *Юзік* < Йосип, пор. польськ. *Józio*, *Józek*, *Józik* < Józef [Grzenia 2002, 175]; *Яник*, пор. польськ. *Jan* < Iwan [Grzenia 2002, 159], *Janek* < Jan [Grzenia 2002, 166].

Припускаємо, що кличка індика *Гандзік* походить від імені Андрій. Подібні варіанти зафіксовані у Маневицькому та Ківерцівському районах Волинської області: *Гандж́а, Га́ндрик* || *Ге́ндрик*.

Для дослідників українського іменника стоїть завдання, як кваліфікувати широко вживані російські варіанти імен, що стали твірними основами для дериватів з українськими словотворчими суфіксами. П. П. Чучка до власне українських імен відносить “всі похідні варіанти імен, утворені від запозичених за допомогою українських словотворчих засобів” [Чучка, 138–139], з чим і ми погоджуємося.

Для творення повних та усічених чоловічих варіантів імен виявлені такі суфіксів:

-ик (-ік): *Владик, Гаврик, Гордик, Жорик, Даник, Костік, Лесик, Марик* та інші;

-к-о: *Василько, Васько, Гаврилко, Левко* та інші;

-к-а: *Василька, Васька, Мітька, Кузька, Льонька* та інші;

-ок: *Васильок, Васьок, Вітьок, Грицько, Данко*;

-ох-а: *Анто́ха, Тимо́ха*;

-ош-а: *Анто́ша, Макаро́ша, Тимо́ша*;

-уш-а: *Гаврю́ша, Кірю́ша*;

-ушк-а: *Івану́шка, Саву́шка*;

-ць: *Гри́ць*;

-чик: *Вовчик, Любчик, Льовчик, Марчик, Юрчик*.

Жіночі імена та їхні варіанти: *Аліса* та варіант (> *Аліска*), *Варвара* та варіанти (> *Вара, Варка, Варька, Варочка*), *Василина* та варіанти (> *Василінка, Василіса, Васька*), *Галина* та варіант (> *Галка*), *Зоя* та варіант (> *Зойка*), *Зоряна* та варіанти (> *Зорянка, Зорьона*), *Калина* та варіанти (> *Калинка, Каліно́ха*), *Ксенія* та варіанти (> *Ксеня, Ксюнчик, Ксюшка*), *Леся* та варіанти (> *Леська, Леска*), *Магдалена* та варіант (> *Магда*), *Мая* та варіант (> *Майка*), *Марійка* та варіанти (> *Маруся, Маруська, Марусько, Марусина, Маруня, Марунька, Маруха, Марушка, Маня, Манічка, Манька, Маньо́ха*,

Маньошка, Маняша, Маняшик, Марйоха, Муся, Муська, Машик, Машка, Машка-Ромашка, Машуня, Машутка), Мар'яна та варіанти (> Мар'янка, Мар'яша), Маргарита та варіанти (> Маргаритка, Ріта, Марго, Маргоша, Маргоська), Марина та варіанти (> Маринка, Марися, Маришка, Маріша), Марта та варіанти (> Мартуся, Мартося, Марточка, Мартоха, Мартошка), Марфа та варіант (> Марфуша), Мотруна та варіанти (> Мотря, Мотя, Мотька), Неля та варіант (> Нелька), Павліна та варіант (> Павлінка), Раїса та варіанти (> Рая, Райка), Серафіма та варіанти (> Сіма, Симка), Уляна та варіанти (> Гуля, Улька), Файна та варіанти (> Фаня, Фанька), Федора та варіант (> Федорка), Яна та варіант (> Янка).

Варіанти жіночих імен, до яких не виявлені офіційні імена: *Алінка < Аліна, Анька, Анютка, Ганька, Гандзя, Нюра, Нюся, Нюта < Ганна, Ася, Аська, Настуся < Анастасія, Валентинка, Валюха, Валюша, Валюшка, Валька, Вальок < Валентина, Гапка, Глашка < Глафіра, Гуля, Гулька, Гулічка < Уляна, Дана, Данка < Богдана, Дара, Даринка, Одарочка, Дашка < Дарина, Дуня, Дунька, Дуся, Дуська, Дося < Євдокія, Женя, Женька, Жменька < Євгенія, Зіна < Зінаїда, Іванка < Іванна, Катруся, Катя, Кася, Катька < Катерина, Клава < Клавдія, Ларіска, Лара, Лора, Лорка < Лариса, Ліза, Савета < Єлизавета, Лілька < Лілія, Любаша, Любка, Любчик < Любов, Люда, Люся, Люська < Людмила, Маланка, Меланя, Милашка, Міла < Меланія, Надюша, Надька < Надія, Наталочка, Ната, Наташка < Наталія, Ніка < Вероніка, Олеська < Олеся, Олька, Голька < Ольга, Ориська < Орина, Параска, Парасинка, Пасоля, Пасолька, Пашка < Парасковія, Полька, Полечка < Поліна, Пронька, Прося, Пріська рогата < Єфросинія, Руся, Руська < Руслана, Светка < Світлана, Соня, Сонька, Зося, Зоська < Софія, Стефа < Стефанія, Тамарка < Тамара, Танька < Тетяна, Тася, Таська < Таїсія, Тіна, Тінка < Христина, Тонька, Тося < Антоніна, Фрося, Хрося, Фроська < Єфросинія, Химочка < Юхимія, Хівря < Февронія, Юля, Юлька < Юлія, Яся, Яська, Ясочка, Слава < Ярослава.*

Повні жіночі імена без варіантів: *Лада, Мокреня, Роза, Текля, Тереза.*

Серед жіночих найменувань більшу кількість становлять варіанти імен (102), до яких не виявлено 43 офіційних імен; порівняймо повні імена (26), що стали твірними основами 76 варіантам.

Для їхнього творення використані такі суфікси:

- аш-а: *Любаша, Маняша, Мар'яша*;
- дз-я: *Гандзя*;
- ечк-а: *Полечка*;
- ик: *Маняшик, Машик*;
- ин-а: *Марусина* та -инк-а: *Парасинка*;
- ишк-а: *Маришка*;
- ис-я: *Марися*;
- ічк-а: *Гулічка, Манічка*;
- іш-а: *Маріша*;
- к-а (доданий до повних та усічених імен): *Аліска, Варка, Варька, Василінка, Василінка, Васька, Зорянка, Маруська, Улька* та ін.;
- н-я: *Маня, Соня*;
- ок: *Вальок*;
- ол-я: *Пасоля*;
- ос-я: *Мартося*;
- очк-а: *Варочка, Марточка, Наталочка, Одарочка, Химочка Ясочка*;
- ох-а: *Каліноха, Маньоха, Марйоха, Мартоха*;
- ош-а: *Маргоша*;
- ошк-а: *Маньошка, Мартошка*;
- с-я: *Дося, Дуся, Зося, Люся*;
- ун-я: *Маруня, Машуня*;
- ус-я: *Катруся, Маруся, Мартуся, Настуся*;
- утк-а: *Машутка*;
- ух-а: *Маруха, Валюха*;
- уш-а: *Валюша, Марфуша, Надюша*;
- ушк-а: *Марушка*;

-чик: *Ксюнчик, Любчик*.

Виявлені зросійщені варіанти: *Альона, Варя, Вера* < Віра, Даша, *Ксюша, Маша, Шура* < Олександра.

Вплив польської мови на український іменник був сильним до середини ХХ ст., пізніше вони були замінені російськими варіантами імен, лише деякі збереглися у мовленні жителів Волинського Полісся. Так серед кличок тварин, ідентичні з жіночими варіантами імен, виявлено запозичені з польської мови *Кася* < Катерини, пор. польськ. *Kasia, Kas'ka* [Grzenia 2002, 186]; *Марися* < Марина, Марія, пор. польськ. *Marysia* < *Maryna* [Grzenia 2002, 275].

Клички тварин, утворені від імен та їхніх варіантів з інших мов, якими називають молоде покоління та дітей: *Тимур, Едік, Марат, Марик, Юраш, Юрашик; Альбіна, Аміна та Амінка, Анжела, Віола, Діна* < Діана, *Златка, Жанна, Інга, Каміла, Каріна, Кіра, Клара, Лана* < Ліана,

Запозиченими з інших мов виявили такі найменування, якими не називають жителів цього регіону: *Ден, Майк, Максиміліан, Педро, Тамерлан; Аза, Аманда, Анфіса та Анфіска, Венера, Ждана, Ірма, Рада, Рубіна, Сабріна, Сандра, Сюзанна, Фіона, Шарлота, Шелі*.

Отже, зооніми утворені від 46 чоловічих імен з 125 варіантами та від 31 офіційного жіночого імені з 178 варіантами. Виявлено 28 зросійщених чоловічих та 7 жіночих імен. Запозичено з польської мови 5 чоловічих та 2 жіночих імені.

Виявлено клички тварин, утворені від 19 імен, якими називають молоде покоління та дітей. Стільки ж запозичено з інших мов, які не зафіксовані серед жителів цього регіону.

Література:

1. Словник 2013 – *Словник прізвищ північно-західної України і суміжних земель*, Луцьк.
2. Чучка 1969 – П.П. Чучка, *Антропонімія Закарпаття*, Київ.
3. Grzenia 2002 – J. Grzenia *Słownik imion*, Warszawa.